

Ceļa karte pašvaldībām darbā ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem

Rīga 2023

Latvijas Republikas
Valsts kontrole

Ceļa karte pašvaldībām darbā ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem

Par ceļa karti

Ceļa karte ir izstrādāta, izmantojot revīzijā “Vai Latvijā ir izveidoti priekšnosacījumi ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai?” iegūto informāciju par starptautisko labo praksi ilgtspējas jomā. Šis informatīvais materiāls ir sagatavots, lai atbalstītu pašvaldības praktiskā darbā ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem (turpmāk – IAM), vienlaikus apzinoties, ka ceļā uz ilgtspējību nav vienas pareizās receptes un tikai katras pašvaldības kompetencē ir tai aktuālo mērķu un aktivitāšu noteikšana. Ceram, ka šajā dokumentā apkopotie resursi palīdzēs pašvaldībām plašo un universālo ideju – ilgtspējīgas attīstības mērķi – piepildīt ar konkrētu, katras pašvaldības situācijai atbilstošu saturu.

Satura rādītājs

Kas ir ANO IAM? Kāpēc tie ir svarīgi man un manai pašvaldībai?	2
Kurš atbild par IAM īstenošanu?.....	3
Pamata soļi darbā ar IAM: ar ko sākt?	4
Izpratnes radīšana par IAM un sabiedrības iesaiste.....	4
IAM integrēšana pašvaldību attīstības plānošanas dokumentos...	5
IAM integrēšana pašvaldību budžeta plānošanas procesā.....	6
IAM progresu uzraudzība	6
Noderīgi resursi	7
Atsauces	7

Kas ir ANO IAM? Kāpēc tie ir svarīgi man un manai pašvaldībai?

Ikviens pasaules valsts arvien vairāk saskaras ar izaicinājumiem, kā sabalansēt ekonomisko izaugsmi ar pieaugošo dabas resursu patēriņu un pieaugošo plaisu ienākumu un labklājības līmeņa atšķirībā starp dažādām sabiedrības grupām.

Kā atbildi globālajiem izaicinājumiem visas 193 Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) dalībvalstis 2015. gadā pieņēma rezolūciju¹ “Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam” jeb **Dienaskārtību 2030, kas nosaka 17 IAM un tiem atbilstošus 169 apakšmērķus, kas sasniedzami līdz 2030. gadam** (*skatīt 1. attēlu*).

1. attēls. Dienaskārtībā 2030 ietvertie IAM. Revidentu veidots attēls.

Visi 17 mērķi ir savstarpēji saistīti un nedalāmi² – tie jāīsteno saskaņoti, nevis sadrumstaloti. Piemēram, kultūras joma ir saistīta gan ar nabadzības mazināšanu, gan izglītību un vides ilgtspēju. Savukārt vides jomu ietekmē gan ekonomiskā attīstība, gan sociālās problēmas. IAM aicina veidot sadarbību starp ministrijām, nozarēm, pašvaldībām un citām ieinteresētajām pusēm, lai politiku izstrādē risinātu savstarpēji saistītus problēmjautājumus.

Kurš atbild par IAM īstenošanu?

Galvenā atbildība par IAM sasniegšanas virzību, kā arī progresa uzraudzību un izvērtēšanu ir paredzēta³ valstu valdībām. Tai pat laikā, lai īstenotu apņemšanos⁴ nevienu neatstāt novārtā, Dienaskārtība 2030 paredz⁵, ka tās īstenošanas procesā ir plaši jāiesaista dažādas ieinteresētās puses, tostarp visi valsts pārvaldes līmeņi, pilsoniskā sabiedrība un privātais sektors.

IAM sasniegšanā īpaši nozīmīga loma ir arī vietējām pašvaldībām – ANO eksperti definējuši⁶, ka līdz pat 65 % no IAM 169 apakšmērķiem ir saistīti ar pašvaldību kompetencē esošām darbībām un tieši vietējās pašpārvaldes līmenis būs izšķirošais posms IAM sasniegšanā. Savukārt, izvērtējot Pašvaldību likumā paredzētās pašvaldību autonomās funkcijas, revidentu vērtējumā, vismaz 53% no Latvijas pašvaldību funkcijām ir saistītas ar IAM. Tāpēc Dienaskārtības 2030 īstenošanā būtiska ir plaša

pašvaldību iesaiste un IAM izpratnes veicināšana vietējā un reģionu līmenī.

Pašvaldību loma IAM sasniegšanā izpaužas⁷ gan attīstības plānošanā, gan budžeta plānošanā un līdzekļu piešķiršanā ar IAM saistītām aktivitātēm. Tāpat pašvaldībām kā iedzīvotājiem tuvākajam valsts pārvaldes līmenim ir iespējams efektīvi apzināt un koordinēt vietējā līmeņa ieinteresētās puses (iedzīvotājus, uzņēmējus, NVO u.c.) mērķu sasniegšanai.

Darbs ar IAM valstīm un pašvaldībām ļauj sistēmiski novērtēt un salīdzināt savu attīstību globālā mērogā, lai identificētu savas vājās puses un ilgtermiņā mērķtiecīgi rīkotos to pilnveidošanai, sabalansējot dažādās vajadzības, veicinot augstu dzīves līmeni un apmierinātu sabiedrību.

Pamata soļi darbā ar IAM: ar ko sākt?

Dienaskārtības 2030 īstenošanas gaitā tiek izcelta nepieciešamība integrēt Dienaskārtību 2030 attīstības plānošanas procesos ne tikai nacionālā, bet arī vietējā līmenī. Šajā kontekstā plaši tiek lietots jēdziens lokalizācija, kas apzīmē IAM integrēšanu, īstenošanu un uzraudzību vietējā līmenī, lai sasniegtu globālos mērķus⁸. Starptautiskajā praksē tiek izcelti šādi soļi IAM lokalizācijai:

- Izpratnes veicināšana par IAM un sabiedrības iesaiste
- IAM ietveršana attīstības plānošanas dokumentos
- Finansējuma piešķiršana IAM īstenošanai
- IAM progresa uzraudzība - kur esam un ko varam uzlabot?

Izpratnes radīšana par IAM un sabiedrības iesaiste

Lai sasniegtu IAM, ir nepieciešams sabiedrības atbalsts un dialogs ar sabiedrību. Tāpēc nepieciešams veicināt ieinteresēto pušu izpratni par IAM un to nozīmi, kā arī veicināt sabiedrības līdzdalību IAM īstenošanas pasākumos. Vērtējot iespējamus pasākumus IAM popularizēšanai un sabiedrības iesaistei, pašvaldība var aplūkot dažādus jautājumus:

- ❖ Vai ir skaidrs, kuru darbinieku kompetencē ietilpst darbs ar IAM (piemēram, attīstības plānošanas speciālisti, finanšu speciālisti, u.c.)?
- ❖ Vai pašvaldības vadība un darbinieki ir informēti par IAM? Ir svarīgi, lai domes deputāti un darbinieki ne tikai ir informēti IAM, bet arī izprot to nozīmi un pievienoto vērtību pašvaldībai, jo tas veicina atbalstu IAM praktiskai īstenošanai. Izpratne par IAM tāpat palīdz pašvaldības darbiniekiem saprast, cik lielā mērā pašvaldības īstenojamās aktivitātes jau veicina IAM īstenošanu (piemēram, bioloģisko atkritumu šķirošana skolās vai kompostēšanas laukumu izveide pašvaldības teritorijā palīdz sasniegt ar pārtikas atkritumu apjoma mazināšanu saistītus mērķus).

- ❖ Vai pašvaldības iedzīvotāji ir informēti par IAM, to nozīmi un darbībām, ko pašvaldība veic IAM sasniegšanai? Tas gan nenozīmē, ka IAM popularizēšanai nepieciešami nozīmīgi finanšu līdzekļi, jo pašvaldības var veiksmīgi izmantot to rīcībā jau esošos informatīvos kanālus, piemēram, pašvaldības tīmekļa vietni, sociālo tīklu kontus, informatīvos izdevumus, lai popularizētu IAM iedzīvotājiem un parādītu pašvaldības ieguldījumu IAM sasniegšanā. Tāpat IAM popularizēšanai ir iespējams izmantot dažādus vizuālus līdzekļus, piemēram, plakātus vai zīmējumus pilsētvidē sadarbībā ar mākslas skolām, IAM logo iekļaušanu noteiktos dokumentos, u.c.
- ❖ Vai pašvaldībā pastāv līdzdalības mehānismi, lai vecinātu dialogu IAM jautājumos? Pašvaldību likums paredz dažādus risinājumus sabiedrības iesaistei, piemēram, konsultatīvās padomes, komisijas, iedzīvotāju padomes, kuras var izmantot arī ar IAM saistītu jautājumu risināšanai.
- ❖ Vai pašvaldībā jau pastāv mehānismi iedzīvotāju ieceru atbalstīšanai IAM jomā? Piemēram, projektu konkursi uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām vai iedzīvotāju grupām vienlaicīgi var veicināt arī konkrētu IAM sasniegšanu.

Detalizētu informāciju par ārvalstu labo praksi un Latvijas pašvaldību pieredzi IAM popularizēšanā un sabiedrības iesaistē var atrast revīzijas ziņojuma 3.1. un 3.2. apakšnodaļās (<https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-ir-izveidoti-prieksnosacijumi-ano-ilgtspējigas-attistibas-merku-sasniegšanai>).

IAM integrēšana pašvaldību attīstības plānošanas dokumentos

Lai IAM pārvērstu konkrētās rīcībās, ir svarīgi tos iekļaut esošajās pašvaldību attīstības plānošanas sistēmās. Šajā posmā ir iespējams aplūkot vairākus jautājumus.

- ❖ Pašvaldībai prioritāro IAM izvērtēšana – kuri no IAM apakšmērķiem ir vissvarīgākie pašvaldībai? Katras pašvaldības aktuālie problēmjautājumi ir atšķirīgi un, protams, vienlaicīgi nav iespējams strādāt ar 169 apakšmērķiem. Lai atbalstītu pašvaldības šajā procesā, Valsts kontrole ir izveidojusi kartējumu, kurā analizēta katra IAM atbilstība Pašvaldību likumā un citos normatīvajos aktos noteiktajām pašvaldību funkcijām (<https://www.lrvk.gov.lv/lv/getrevisionfile/29654-cwTEWemF7vBsxlb26-AM84pbp3sTPwyN.xlsx>).
- ❖ Spēkā esošo attīstības plānošanas dokumentu izvērtēšana – cik ļoti pašvaldības prioritātes, mērķi, rīcības virzieni jau saskan ar IAM apakšmērķiem? Vai ir kādi IAM apakšmērķi, kas varētu būt aktuāli pašvaldībai, taču attīstības plānošanas dokumentos nav paredzēti tiem atbilstoši mērķi un rīcības virzieni? Vai pašvaldības attīstības mērķi līdzsvaroti aptver ekonomikas, sociālos un vides aspektus? Šī izvērtējuma mērķis ir iegūt informāciju par to, cik lielā mērā pašvaldības līdzšinējās aktivitātes jau nodrošina mērķu īstenošanu un kurās jomās vēl būtu nepieciešami pilnveidojumi.
- ❖ Attīstības plānošanas dokumentu pilnveidošana un precizēšana, ja tas nepieciešams.

Šo izvērtējumu ir iespējams īstenot dažādos veidos un detalizācijas līmeņos, piemēram, vērtējot ilgtermiņa prioritāšu, rīcības virzienu vai pat konkrētu investīciju sasaisti ar IAM un to apakšmērķiem. Turklāt arī tehniski izvērtējumu ir iespējams veikt dažādos formātos – gan iekļaut pašā attīstības plānošanas dokumentā, gan sagatavot atsevišķi, piemēram, kā prezentāciju vai informatīvo materiālu publicēšanai pašvaldības tīmekļa vietnē/informatīvajā izdevumā. Izvērtējumu var veikt arī par jau spēkā esošiem plānošanas dokumentiem, novērtējot to saskaņotību ar IAM.

Detalizētu informāciju par ārvalstu labo praksi un Latvijas pašvaldību pieredzi, iekļaujot IAM attīstības plānošanas dokumentos, var atrast revīzijas ziņojuma 2.1. un 2.3. apakšnodaļās (<https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-ir-izveidoti-prieksnosacījumi-ano-ilgtspējīgas-attīstības-merku-sasniegšanai>).

IAM integrēšana pašvaldību budžeta plānošanas procesā

Sekmīgai IAM sasniegšanai ir nepieciešams apzināties un plānot to īstenošanai nepieciešamos finanšu resursus, to avotus, kā arī noteikt skaidri definētus un izmērāmus rezultātīvos rādītājus. ANO ieskatā⁹, pēc IAM integrēšanas attīstības plānošanas sistēmā tie ir jāintegrē arī budžeta sistēmā. Ja šāda sasaiste netiek veidota, pastāv risks, ka apņemšanās īstenot Dienaskārtībā 2030 izvirzītos mērķus būs formāla, praksē tā arī nerealizējot konkrētus rīcības virzienus un darbības.

IAM integrēšanu budžeta plānošanas procesā ir iespējams veikt dažādos veidos, taču priekšnoteikums šim solim ir IAM integrēšana pašvaldības attīstības plānošanas dokumentos. Piemēram, ja pašvaldības attīstības programmā ir nodrošināta tieša sasaiste ir IAM un pašvaldība, sagatavojot budžetu, pie attiecīgās izmaksu kategorijas norāda tās sasaisti ar attīstības programmu un investīciju plāniem, praksē būs iespējams aprēķināt arī finansējumu, kurš tiek novirzīts konkrētu IAM sasniegšanai.

Detalizētu informāciju par ārvalstu labo praksi un Latvijas pašvaldību pieredzi, iekļaujot IAM budžeta plānošanas procesā, var atrast revīzijas ziņojuma 2.4.1. un 2.4.2. apakšnodaļās (<https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-ir-izveidoti-prieksnosacījumi-ano-ilgtspējīgas-attīstības-merku-sasniegšanai>).

IAM progresa uzraudzība

Lai varētu novērtēt savu progresu IAM jomā un nepieciešamības gadījumā veikt uzlabojumus, būtisks solis IAM lokalizācijā ir arī IAM progresa uzraudzība. ANO aicina¹⁰ valstis gan nacionālā, gan vietējā līmenī regulāri izvērtēt IAM progresu. Arī pašvaldības var mērīt savu progresu IAM sasniegšanā un aktīvi informēt par to iedzīvotājus. Integrējot IAM attīstības plānošanas procesā, pašvaldības var izmantot jau esošās attīstības plānošanas dokumentu uzraudzības sistēmas, lai novērtētu arī virzību uz IAM.

ANO norāda¹¹, ka IAM lokalizāciju var veicināt arī brīvprātīgo vietējo ziņojumu (*voluntary local reviews*) sagatavošana par Dienaskārtības 2030 īstenošanas progresu. Šādus ziņojumus pašvaldības sagatavo pēc savas iniciatīvas, lai novērtētu vietējo situāciju, sasniegumus un veicamos darbus katra IAM jomā. Saskaņā ar ANO datiem¹² līdz 2022. gada beigām pašvaldības visā pasaulē ir sagatavojušas 123 brīvprātīgos vietējos ziņojumus un Eiropā šādus ziņojumus jau ir sagatavojušas¹³ tādas pašvaldības kā Helsinki, Gente, Barselona, Vantā, Štutgarte, Malme, Stokholma, Bonna, Helsinki u.c.

Lemjot par IAM progresa uzraudzību, iesakām pievērst uzmanību šādiem jautājumiem:

- ❖ Vai pašvaldībai ir pieejami IAM rādītājiem atbilstoši dati tās progresa mērīšanai?
- ❖ Vai pašvaldības izmanto tai pieejamos datus sava attīstības progresa mērīšanai?
- ❖ Vai pašvaldībā tiek pieņemti datos balstīti lēmumi un, pamatojoties uz datu analīzi, veiktas korekcijas attīstības un budžeta plānošanas dokumentos?

Detalizētu informāciju par ārvalstu labo praksi un Latvijas pašvaldību pieredzi IAM progresa uzraudzībā var atrast revīzijas ziņojuma 4.1. un 4.2. apakšnodaļās (<https://www.lrvk.gov.lv/lv/revizijas/revizijas/noslegtas-revizijas/vai-latvija-ir-izveidoti-prieksnosacijumi-ano-ilgtspējigas-attistibas-merku-sasniegsanai>).

Noderīgi resursi

Par IAM lokalizāciju un praktisko īstenošanu tīmeklī ir pieejams plašs informācijas klāsts. Tāpēc ceļvedī ir iekļauti vairākus resursi, kas, Valsts kontroles ieskatā, varētu būt noderīgi pašvaldībām, kas savā ikdienas darbā vēlas integrēt IAM.

[ANO oficiālajā IAM tīmekļa vietnē](#) pieejama detalizēta informācija par katru IAM, tā apakšmērķiem, atbilstošajiem globālajiem rādītājiem, kā arī dažādām ar IAM īstenošanu saistītām ANO publikācijām.

[Valsts kancelejas](#) tīmekļa vietnē pieejama informācija par IAM un to apakšmērķiem latviešu valodā.

[Local2030](#) – ANO atbalstīta platforma, kurā pieejama plaša informācija par IAM lokalizāciju pašvaldībās, tai skaitā dažādi ceļveži, rīki, risinājumi un pašvaldību pieredzes apkopojumi.

[Sustainable development goals: what local governments need to know](#) – starptautiskās pašvaldību organizācijas "Apvienotās pilsētas un vietējās pašvaldības" (*United Cities and Local Governments*) jeb UCLG informatīvais materiāls, kurā skaidrots, kā katrs IAM attiecas uz pašvaldību darbu un kompetences jomām.

[Agenda 2030 in my Municipality](#) – Vācijas Starptautiskās sadarbības biedrības (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)) izstrādāta rokasgrāmata IAM praktiskai lokalizēšanai pašvaldībās.

[ANO tīmekļa vietnē](#) pieejami pašvaldību sagatavotie brīvprātīgie ziņojumi par IAM īstenošanas progresu.

[UN-Habitat tīmekļa vietnē](#) pieejama plaša informācija par pašvaldību brīvprātīgo ziņojumu sagatavošanu, tai skaitā ieteikumi un metodiskie materiāli.

Atsauces

¹ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcija Nr. 70/1 "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam". Pieejams: [Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development | Department of Economic and Social Affairs \(un.org\)](#), resurss skatīts 05.04.2022.

² ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcijas Nr. 70/1 "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam" 55. punkts.

³ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcijas Nr. 70/1 "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam" 55. punkts.

⁴ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcijas Nr. 70/1 "Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam" preambula.

- ⁵ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcijas Nr. 70/1 “Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam” 84. punkts.
- ⁶ Skatīt, piemēram, ANO Ilgtspējīgas attīstības risinājumu tīkla izstrādāto metodisko materiālu “*Getting started with SDGs in cities: a guide for stakeholders*”, 2016, 15. lpp., pieejams: <https://irp-cdn.multiscreensite.com/be6d1d56/files/uploaded/9.1.8.-Cities-SDG-Guide.pdf>, kā arī ANO Āzijas un Klusā okeāna reģiona ekonomikas un sociālo lietu komisijas informatīvo materiālu “*Localizing the 2030 Agenda*”, pieejams: <https://www.unescap.org/projects/da11/sdglocalization>. Resursi skatīti 10.06.2022.
- ⁷ ANO Iedzīvotāju apmetņu programmas (*UN-Habitat*) pārstāvja *Martino Miraglia* prezentācija “*Achieving the global goals: an introduction to SDG localization*” *EUROSAI* Pašvaldību revīziju darba grupas 07.07.2021. seminārā “Izpratnes veidošana par IAM”.
- ⁸ Piemēram, platformas “*Local 2030*” sadaļa “Kas ir lokalizācija?”. Pieejams: <https://www.local2030.org/discover-tools>, resurss skatīts 30.05.2022.
- ⁹ “*Mainstreaming the 2030 Agenda for sustainable development: reference guide to our country teams*”, *United Nations Development Group*, 2017, 16.–17. lpp., 84. lpp. Pieejams: <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-Mainstreaming-the-2030-Agenda-Reference-Guide-2017.pdf>, resurss skatīts 01.06.2022.
- ¹⁰ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcijas Nr. 70/1 “Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam” 79. punkts.
- ¹¹ “*Mainstreaming the 2030 Agenda for sustainable development: reference guide to our country teams*”, *United Nations Development Group*, 2017, 107. lpp. Pieejams: <https://unsdg.un.org/sites/default/files/UNDG-Mainstreaming-the-2030-Agenda-Reference-Guide-2017.pdf>, resurss skatīts 01.06.2022.
- ¹² ANO pašvaldību vietējo brīvprātīgo ziņojumu datubāze. Pieejams: <https://sdgs.un.org/topics/voluntary-local-reviews>, resurss skatīts 19.12.2022.
- ¹³ ANO Ekonomikas un sociālo lietu departamenta tīmekļa vietne. Pieejams: <https://sdgs.un.org/topics/voluntary-local-reviews>, resurss skatīts 19.12.2022.